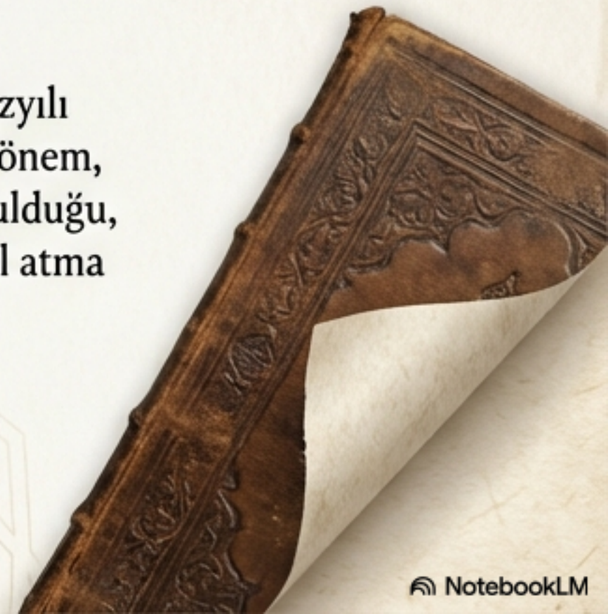
بسم الله الرحمن الرحيم

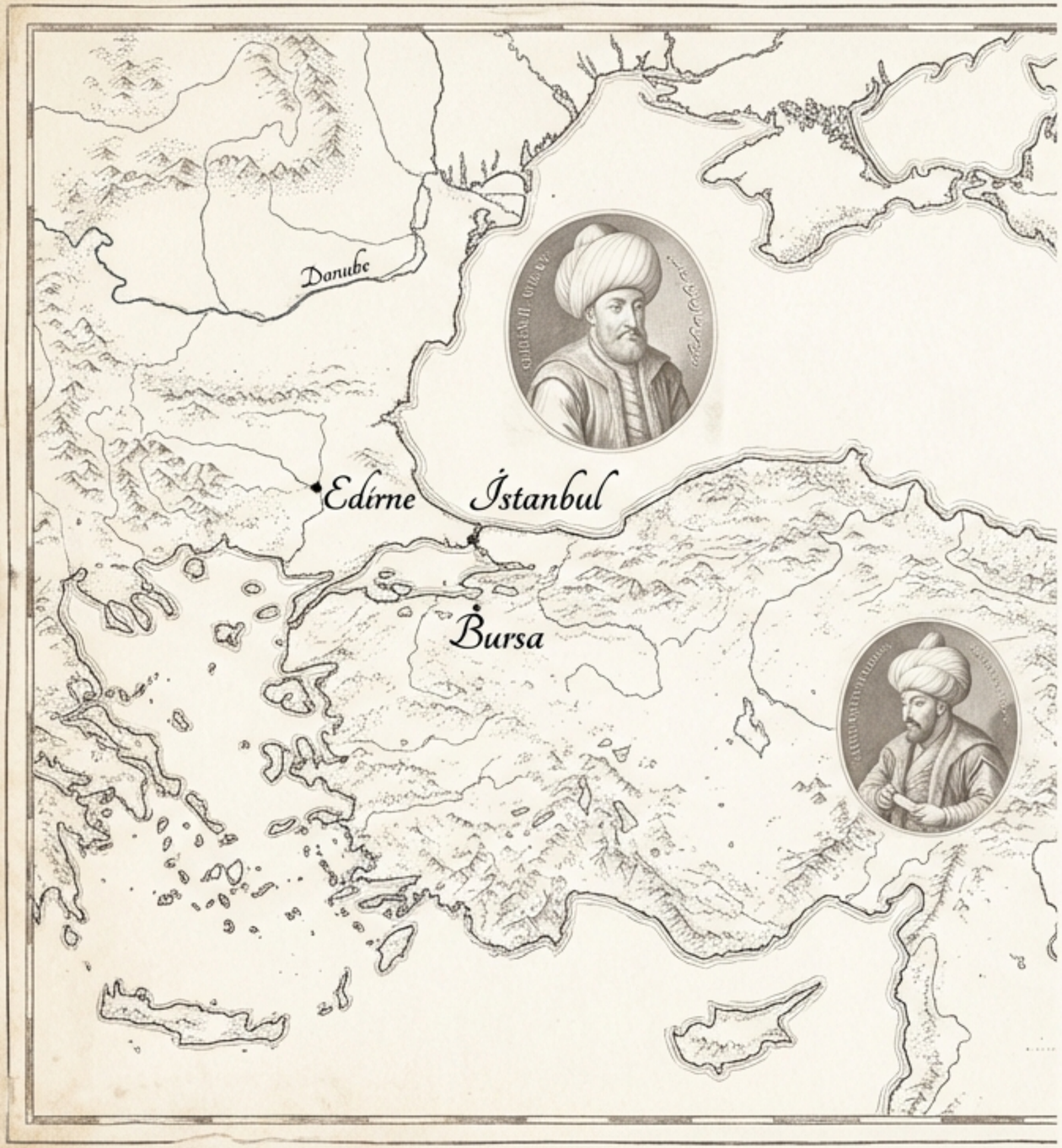
15. Yüzyıl Divan Edebiyatı: Bir Edebi Panteonun Doğuşu

Formun Ustaları, Dilin Öncüleri ve Nesrin Kurucuları

Bu sunum, Divan Edebiyatı'nın en önemli dönemlerinden birine odaklanarak, 15. yüzyılı şekillendiren üstatları ve onların kalıcı miraslarını bir bütün olarak ele alacaktır. Bu dönem, sadece büyük eserlerin verildiği bir zaman değil, aynı zamanda edebi geleneklerin kurulduğu, türlerin zirveye ulaştığı ve Türkçenin bir sanat dili olarak gücünü kanıtladığı bir temel atma çağıdır.

NotebookLM

Bir Cihan İmparatorluğunun Edebi Temelleri

- **Siyasi ve Kültürel Zemin**: 15. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin siyasi istikrarı yakalayıp bir imparatorluğa dönüştüğü bir dönemdir. Bu istikrar, sanatı ve edebiyatı himaye eden güçlü bir saray çevresinin oluşmasını sağlamıştır.
- **Sultanların Rolü**: Sultan II. Murat ve Fatih Sultan Mehmet gibi hükümdarlar, sadece devlet adamı değil, aynı zamanda sanat ve edebiyatın büyük hamileriydi. Şairlere ve yazarlara verdikleri destek, bu dönemin edebi zenginliğinin en önemli nedenlerindendir.
- **Edebi Ekoller**: Bu yüzyıl, farklı coğrafyalarda (Anadolu ve Herat) eş zamanlı olarak gelişen, ancak birbirinden etkilenen edebi ekollere sahne olmuştur.

NotebookLM

Halkın Gönlünde Yaşayan Ses: Süleyman Çelebi ve Mevlid Geleneği

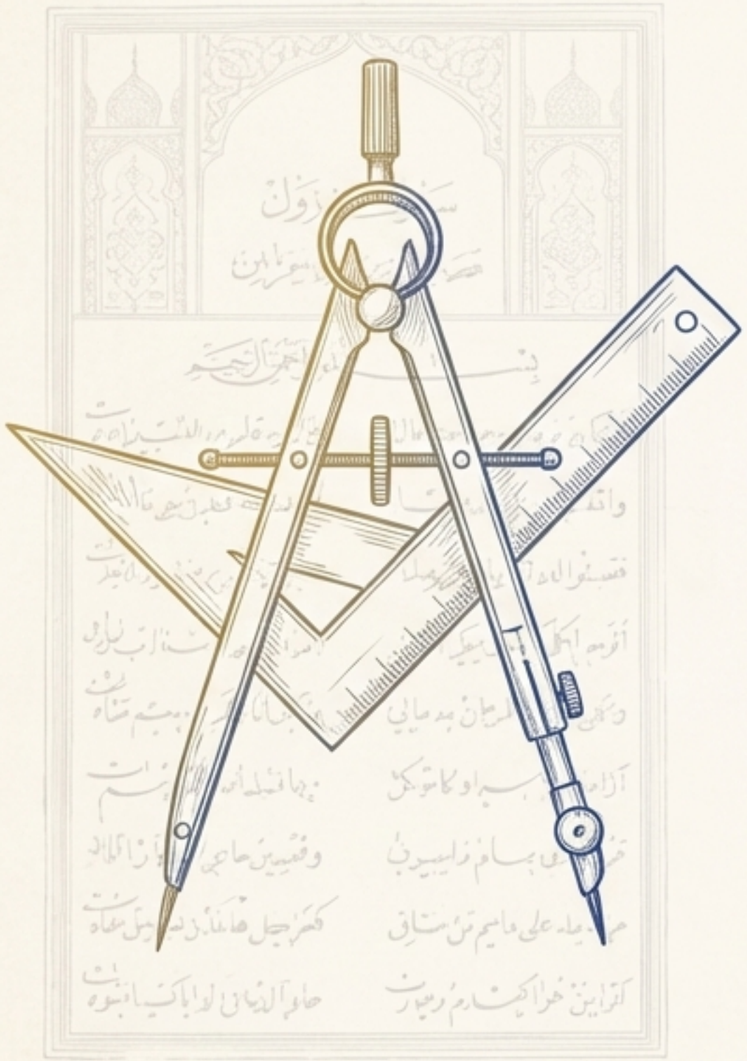
Kişi: Süleyman Çelebi (1351-1422)

- **Kimdir?:** Bursa'da yaşamış ve Bursa Ulu Cami imamlığı yapmıştır. Sade bir dille dini eserler vermiştir.

Başyapıtı: Vesiletü'n Necât (Mevlid):

- **Yazılış Nedeni:** Bursa'da bir vaizin Hz. Muhammed ile diğer peygamberler arasında fark olmadığını söylemesi üzerine, Hz. Muhammed'in üstünlüğünü anlatmak için 1409'da kaleme almıştır.
- **İçeriği:** 732 beyitten oluşan eser, Hz. Peygamberin hayatını altı bölümde anlatır: Münacat, Veladet, Risalet, Mirac, Rıhlet ve Dua.
- **Mirası:** Türk edebiyatına özgü ilk ve en başarılı Mevlid örneğidir. "Mevlit yazma geleneğini başlatmıştır" ve eseri günümüzde de sevilerek okunmaktadır.

NotebookLM

Divan Şiirinin Kurucu Üstadı: Şeyhî

Şeyhî (Yusuf Sinan, 1371-1431)

- **Kimdir?**
  - Asıl adı Yusuf Sinan'dır. İran'da tıp, edebiyat ve din eğitimi almış, 'Hekim Sinan' olarak da anılmıştır. Hacı Bayram Veli'ye intisap etmiştir.
- **Edebiyattaki Yeri**
  - "Divan edebiyatı kurallarını derli toplu ilk defa uygulayan şairdir."
  - Aruz ölçüsünü başarıyla kullanmış, din dışı temalarda şiirler yazmıştır.
  - Şiirlerinde unutulmuş, kullanılmayan sözcükleri tercih etmesiyle bilinir.
- **Önemli Eseri: Hüsrev ü Şîrîn**
  - İranlı şair Nizamî'nin eserinin çevirisidir ve II. Murat'ın isteğiyle yazılmıştır.
  - 6944 beyitten oluşan bu mesnevi, İran Şahı Hüsrev ile Ermeni prensesi Şirin'in aşkını anlatır.

NotebookLM

Bir Eşeğin Hikayesi: Harname ve Eleştirel Deha

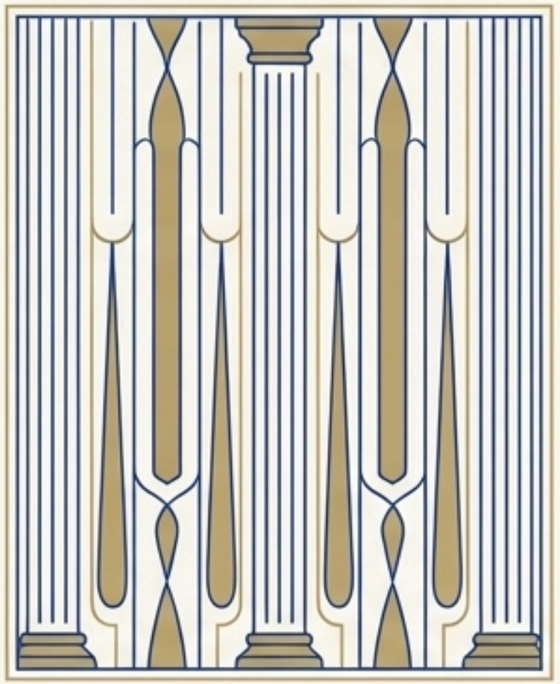
Eser İncelemesi: Harname

- Yazılış Hikayesi: Çelebi Mehmet'in gözünü tedavi etmesi karşılığında kendisine tımar olarak verilen "Dokuzlar" köyünü almaya giderken tımarın eski sahipleri tarafından dövülmesi veya yolda soyulması üzerine yaşadıklarını padişaha bildirmek için yazmıştır.
- Alegorik Anlatım: 126 beyitlik bir mesnevidir. Zayıf ve güçsüz bir eşeğin başından geçenler, aslında şairin yaşadıklarını sembolize eder.
- Edebiyattaki Önemi: 'Edebiyatımızın hiciv ve fabl türündeki ilk eseridir." Sosyal içerikli hicivdeki başarısını gösterir. Didaktik ve eleştirel özellikler taşır.

NotebookLM

Formun Zirvesi: Kaside, Gazel ve Şehrengiz Ustaları

15. yüzyıl, Divan şiirinin sadece kurulduğu değil, aynı zamanda belirli nazım şekillerinin de ustalık mertebesine ulaştığı bir dönemdir. Şeyhî mesnevideki ustalığını kanıtladıktan sonra, Ahmed Paşa kasidede, Necati ise gazelde dönemin en büyük ismi olarak öne çıkmıştır. Bu bölümde, her biri kendi alanında zirveye ulaşan bu şairler ve onların getirdiği yenilikler incelenecektir.

NotebookLM

Sultanü’ş Şuara: Ahmed Paşa’nın Saraydaki Şiiri

Ahmed Paşa (1426-1497)

- **Kimdir?:** ‘Şairler Sultanı’ (Sultanü’ş Şuara) unvanıyla anılır. Fatih Sultan Mehmet’in hocası, veziri ve sohbet arkadaşıdır.
- **Kerem’ Redifli Kaside Olayı:**
  - Bir iftira sonucu Fatih tarafından zindana attırılmıştır.
  - Zindandayken yazdığı 35 beyitlik ‘Kerem’ redifli kasidesi sayesinde Fatih tarafından affedilmiş ve idamdan kurtulmuştur.
- **Edebi Kişiliği:**
  - Tasavvufla ilgilenmemiş, din dışı konularda (beşeri aşk, dünyevi zevkler) gazel, şarkı ve murabbalar yazmıştır.
  - Öncülükleri: ‘Nazirecilik’ ve ‘tarih düşürme’ geleneklerinin öncüsü kabul edilir.
- **Tek Eseri:** Divan

NotebookLM

Halkın Söyleyişi Divan'da: Necati'nin Milli Duruşu

Necati (15. yy.)

- **Formun Ustası:** "15. yy.da Şeyhî, mesnevide, Ahmet Paşa kasidede, **Necati ise gazelde en usta şairdir.**"
- **Üslubundaki Farklılık:**
  - Ahmed Paşa'nın saraylı ve klasik üslubuna karşın, o daha yerli ve milli bir anlayış geliştirmiştir.
  - "Yerli motifleri kullanarak sıcak ve samimi şiirler yazmıştır."
  - "Halk söyleyişini, deyimleri ve atasözlerini sık kullanmış, divan şiirine millî bir anlayış getirmiştir."
- **Amacı:** Türkçenin bir sanat dili haline gelmesi için çaba sarf etmiştir.
- **Tek Eseri:** Divan

NotebookLM

Bir Şehrin Portresi: Mesihî ve İlk Şehrengiz

Mesihî (15. yy.)

- **Dönemi:** II. Bayezid dönemi şairlerindendir.
- **Üslubu:** Sade bir dille lirik şiirler yazmıştır.
- **Edebiyattaki Yeri:** "Edirne Şehrengizi" adıyla edebiyatımızda **şehrengiz türünün ilk örneğini vermiştir.**
- **Şehrengiz Nedir?:** Bir şehrin güzelliklerini, güzellerini ve sosyal hayatını anlatan manzum eserlerdir. Mesihî'nin bu türü başlatması, dönemin edebi çeşitliliğini ve yenilikçi ruhunu gösterir.

NotebookLM

Nesrin İki Yüzü: Sade ve Süslü Üslubun Kurucuları

Üslubun Kurucuları

15. yüzyıl sadece **şiirde değil, düzyazıda (nesir)** da bir **dönüm noktası**dır. Bu dönemde, Türk nesri iki ana kolda gelişim göstermiştir. Bir yanda halkın anlayacağı, açık ve yalın bir dili savunan ‘sade nesir’; diğer yanda ise sanatlı, seci ve süslemelerle dolu ‘süslü nesir’ ortaya çıkmıştır. Bu iki akımın en büyük temsilcileri Mercimek Ahmed ve Sinan Paşa’dır.

NotebookLM

Kâbusname ve Tazarruname: İki Nesir Anlayışının Karşılaştırması

Sade Nesir: MERCİMEK AHMED

Felsefesi: “Anlaşıllırlık ve öğüt verme.”
Öncüsü Olduğu Akım: “Divan Edebiyatı’nda sade nesrin en güzel örneklerini vermiştir.”
Başyapıtı: “Kâbusname”
Eserin Amacı: “II. Murat’ın emriyle Keykâvus’un oğluna nasihatlarını içeren Farsça eseri, anlaşılır bir dille Türkçeye çevirmek. 44 bölümden oluşur.”
Muhatap: “Sultan ve halk.”

Süslü Nesir (İnşa): SİNAN PAŞA

Felsefesi: “Sanatsal yetkinlik ve estetik.”
Öncüsü Olduğu Akım: “Bol seci ve söz sanatlarıyla örülü süslü nesrin (inşa) edebiyatımızda kurucusu olmuştur.”
Başyapıtı: “Tazarruname”
Eserin Amacı: “Felsefe ve tasavvuf konularını işleyen, münacat tarzında, sanatlı bir dille yazılmış bir eser. İçinde manzum bölümler de var.”
Muhatap: “Yüksek zümre ve aydınlar.”

NotebookLM

Bir Entelektüel Olarak Sinan Paşa: Hoca Paşa'nın Mirası

Kişi: Sinan Paşa (1440-1486)

Entelektüel Kimliği:

- Nasreddin Hoca'nın soyundan geldiği rivayet edilir.
- Ali Kuşçu'dan matematik ve astronomi dersleri almıştır. Bu ilimlere hâkim olduğu için Hoca Paşa olarak anılmıştır.
- Fatih Sultan Mehmet'in akıl hocalığını yapmıştır.

Diğer Eserleri:

- *Maarifname*: Düzyazı olarak yazılmış bir ahlak ve nasihat kitabıdır.
- *Tezkiretü'l Evliyâ*: Evliyaların yaşamlarını ve menkıbelerini anlatan bir tezkiredir.

Mirası:

Sinan Paşa'nın eserleri, sadece süslü nesrin başlangıcı değil, aynı zamanda 15. yüzyıl Osmanlı aydınının felsefe, ahlak ve tasavvuf alanlarındaki entelektüel derinliğini de yansıtır.

NotebookLM

Doğunun Büyük Sesi: Ali Şîr Nevâî ve Çağatay Edebiyatı

Kişi: Ali Şîr Nevâî (1441-1501)

- "Çağatay (Doğu Türkçesi) edebiyatı sanatçıları arasında yetişmiş en büyük şair ve devlet adamıdır."
- Çocukluk arkadaşı olan Horasan hükümdarı Hüseyin Baykara'nın vezirliğini yapmıştır.

Çağatay Türkçesine Katkısı

- Eserleriyle Çağatay Türkçesinin bir edebiyat dili olarak gelişmesini sağlamıştır. Bu nedenle Çağataycaya "Nevâî dili" de denir.

Edebi Önemi

- Edebiyatımızda "ilk tezkireyi" ve "ilk hamseyi (beş mesnevi)" yazan sanatçıdır. Bu başarıları, onu sadece bir şair değil, aynı zamanda bir edebiyat tarihçisi ve kurucu bir figür yapar.

NotebookLM

Türkçenin Müdafaası: Muhâkemetü'l Lügâteyn ve Edebi İlkler

Bir Dil Manifestosu: Muhâkemetü'l Lügâteyn

- **Anlamı:** "İki dilin karşılaştırması."
- **Amacı:** Farsçayla eser vermenin bir hüner sayıldığı bir dönemde, **Türkçenin Farsçadan üstün ve zengin bir dil olduğunu göstermek** amacıyla 1499'da yazılmıştır.
- **İdeali:** Bir "Türkçe âşığı" olan Nevâî, Türklerin tek bir dil altında toplanması gerektiğini savunmuştur.

Diğer Önemli Eserleri:

- **Mecâlisün Nefâis:** Döneminde yaşayan yaklaşık 450 şairin hayatını anlatan **ilk şuara tezkiresidir**.
- **Mîzânü'l Evzân:** "Vezinlerin terazisi"; Türklerin kullandığı vezinler, nazım ve musiki makamları hakkında bilgi verir.
- **Divanları: Hazâinü'l Maânî** başlığı altında topladığı 4 Türkçe Divan'ı ve bir de Farsça Divan'ı vardır.

NotebookLM

15. Yüzyılın Edebi Mirası: Kurulan Gelenekler, Kazanılan Zirveler

- **Geleneklerin Kurulması:**
  - Mevlid (Süleyman Çelebi) ve Nazire (Ahmed Paşa) gelenekleri bu yüzyılda başladı.
  - İlk Fabl/Hiciv (Şeyhî, *Harname*), İlk Şehrengiz (Mesihî), ve *İlk Tezkire* (Ali Şîr Nevâî) bu dönemde yazıldı.
- **Formda Ustalık::** Şiirde Mesnevi (Şeyhî), Kaside (Ahmed Paşa) ve Gazel (Necati) gibi nazım şekilleri en yetkin örneklerine ulaştı.
- **Nesrin Doğuşu:** Sade Nesir (Mercimek Ahmed) ve Süslü Nesir (Sinan Paşa) akımları tanımlandı ve kurucu metinleri ortaya kondu.
- **Dil Bilinci:** Türkçenin bir sanat ve ilim dili olarak potansiyeli, özellikle Ali Şîr Nevâî'nin eserleriyle güçlü bir şekilde kanıtlandı.

15. yüzyıl, kendinden sonraki yüzyıllar boyunca Türk edebiyatını besleyecek olan kökleri salmış, kuralları belirlemiş ve zirveleri işaret etmiştir. Bu üstatlar, bir edebiyatın panteonunu oluşturan kurucu babalardır.

NotebookLM